

AZ ÚJJÁÉPÍTÉS HŐSI HALOTTAI AKNAKUTATÓK ÁLDOZTÁK ÉLETÜKET A MENTESÍTÉSEK ALKALMÁVAL

Iovag Kenyeres Dénes nyugállományú alezredes

A Műszaki Katonai Közlöny 2001. 1.-2. összevont számában cikket írtam az aknakutató-és tűzszerész alakulatokról, illetve a katonák részére adományozott aknakutató és tűzszerész jelvényekről. A tanulmányom megjelenését követően többen is megkerestek azzal, hogy ismerősük, rokonuk annak idején aknakutatóként áldozatos munkát végzett a robbanóanyagok, lőszer felkutatózásába, hősi halált halt a bekövetkezett robbanáskor. A cikk megírásakor is az a szándék vezetett, hogy emléket állítsak azoknak a bajtársaknak, akik sokat tettek a hazánk területének aknamezítésére érdekében. Feleleveníteném az érdemül kapott aknakutató és tűzszerész jelvények rövid történetét, azok leírását, adományozásának rendjét.

A második világháború időszakában hazánk területén, több hónapon keresztül elkeseredett harcok dúltak. Különösen a Tiszántúlon, a főváros környékén. A Balaton mentén és a Dunántúl északi és déli területein folytak ádáz és kemény ütközetek, védelmi harcok. A visszavonuló német csapatok előszeretettel alkalmazták szinte mindenhol a hidak rombolását és felrobbantását, illetve aknák telepítését, műszaki záruk létesítését. Ezek a telepített akadályok természetesen nagyon sok helyen túlélték a harctevékenységet és a háborút is.

A háború alatt a visszavonuló csapatok a főbb útvonalak, közlekedési csomópontok, fontosabb objektumok környékén, erődökben, szántóföldeken és számtalan településen aknamezőket telepítettek, különböző típusú

robbanóanyagok tömege, aknák, bombák, gránátok és egyéb lőszeresek kerültek így a föld alá vagy a föld felszínére. A háború végén ezek a halálos fegyverek és robbanóanyagok óriási veszélyt jelentettek a békés élet újraindítására. A településeink, mezőgazdasági területeink, szárazföldi és vízi útjaink elaknásítása gátolta az újjáépítő-és termelőmunka elkezdését.

Megkezdik az aknák felszedését

A háborút befejezve szinte azonnal szerveztek aknamentesítő csoportokat nagyon sokfelé az országban. Helyi polgári és katonai hatóságok szerveztek önként jelentkezőkből aknakutató járőröket, különféle kis csoportokat. Ezek az aknakutató csoportocskák már hosszabb ideje eredményesen működtek, amikor a Honvédelmi Minisztérium felállításuk jogosságát elismerve szabályozta működésüket. A minisztérium 1945. július 10-én kiadott utasítása alapján felszólította a honvéd kerületi parancsnokságokat, hogy annyi fős aknakutató, lőszermentesítő járőrt állítsanak fel, amennyire a munka mennyisége alapján feltétlen szükség van, de fegyverrel nem látják el őket.

Az aknakutatók jelentős segítséget nyújtottak a bányák és üzemek termelésének beindításánál, a romok és roncsok eltávolításánál is. A Honvédelmi Minisztérium 1945. július 13-án kiadott rendeletében egyértelműen megtiltotta a hatástalanított, még használható robbanótestek, robbanóanyagok megsemmisítését. „... mert az újjáépítés során azokat fel lehet használni a hídroncsok kiemelésénél és egyéb munkálatoknál.”

Az 1945. nyarán szervezett aknakutató csoportok katonái általában hiányos öltözetben, szedett-vedett, félig civil, félig katonaruhában látták el nehéz és veszélyes feladatukat. Az intenzív munkát különösen télen gátolta a hiányos meleg ruhaellátás. Számptalan panasz hangzott el arról, hogy „a kifizetett ruhakoptatási díj lábbelik javítására sem elegendő.”

A Honvédelmi Minisztérium ebben az időszakban igen sokat foglalkozott az aknakutatókkal, egyre-másra adta ki ezzel kapcsolatosban szakrendeleteit. 1945. június 19-én kelt rendeletében intézkedett a tűzszerész jutalomdíj kifizetéséről. Elismerve, hogy ez a szaktevékenység igen veszélyes foglalkozás s ezt külön pótlékban igyekeztek a katonáknak biztosítani. A rendelet a következő összegek kifizetését engedélyezte az aknakutatók részére:

- talaj felszíne alatt telepített, nem látható aknákért 100 pengő;
- három kilogrammon felüli aknáért, gránátért 50 pengő;
- három kilogrammon aluli gránátért, páncélökölért és egyéb lövedékekért 30 pengő;
- kézi gránátért, gyújtóbombáért 20 pengő.

Sajnos a rendeletileg járó összeget sokszor egyáltalán nem, vagy késve kapták meg az aknakutató katonák. Az infláció miatt így az egyre értéktelenedő pengővel nem tudtak mit kezdeni, a végén a pénz elértektelenedett.

Az aknakutató műszaki felszerelés rendkívül hiányos és korszerűtlen volt. Elektromos műszerekkel hosszú ideig nem is rendelkeztek. Ezért az aknakutatók saját maguk készítették speciális munkaeszközeiket, az úgynevezett aknakutató villákat: egy négyméteres rúd végére 41 cm hosszú, tűhegyes villát erősítettek.

Aknamentesítés eredményei a 6. honvédkerületben

A hiányos öltözet és korszerűtlen felszerelések ellenére is eredményesen dolgoztak a fegyvermentesítések alkalmával a katonák. Szaktudásuk és lelkiismeretes tevékenységük alapján kiváló munkát végeztek. Az is igaz, hogy a felkészítésük, kiképzésük is alapos és szakszerű volt. A kiképzés elméleti és gyakorlati részből tevődött össze. Az első napokban főleg a robbanóanyagok és aknák elméleti részével ismerkedtek a katonák, ezt követően pedig azok veszélyességével, hatástalanításával foglalkoztak. Ha volt, metszetekről tartottak

előadást, de sok esetben csak rajz, ábra vagy hatástalanított lőszer állt rendelkezésre.

A 6. honvéd kerületben (Debrecen) a mentesítés eredményesen haladt. 1945. végéig a környező vármegyékben az alábbi mennyiséget szedték össze az aknakutatók és lőszerkereső katonák:

Vármegye	Akna (db)	Repülő bomba (db)	Egyéb lőszer (db)
Szolnok	192 961	1 378	335 734
Bihar	617	228	117 780
Hajdú	7 579	2 234	98 695
Szabolcs	4 828	58	17 754
Bereg- Szatmár	5 336	4	23 431
Összesen:	211 311	3 902	593 394

Debrecen és környékén 1946. február 28-ig 8 758 000 db tüzérségi lövedéket, 372 000 db repülő bombát, 7 647 540 db tányéraknát, 19 870 000 db aknagránátot, 198 980 db különböző típusú lövedéket, 978 500 db kézigránátot tettek a katonák ártalmatlanná. A feladat végrehajtása során öt tüzérszázados katona áldozta életét. Ezt követő időszakban, 1946. február 28. és november 4. között mintegy egymillió tüzérségi lövedéket, fél millió db légi bombát és 16 000 db kézigránátot semmisítettek meg, illetve hatástalanítottak. Ez által 32 település lakói érezhették magukat biztonságban. Sajnos az eredmények újabb és újabb áldozatokat követeltek. A debreceni kerületben november 24-ig, huszonnégy aknakutató katona halt hősi halált. A végzett munka ellenére 1946. decemberében egy zempléni újság arról írt, hogy Debrecen és Miskolc

környékén 146 község területén még mindig 2 840 katasztrális holdnyi aknamező vár még hatástalanításra.

Aknaszedés hősi halottai

1945. július 31-én a Debrecen környékén megjelenő újságok arról írtak, hogy ismét életet követelt a lőszer, robbanóanyagok felszedése.

„Béke van. Elcsendesedtek a fegyverek. Az eszeveszett gyilkolási láz azonban még mindig érezteti hatását: az elmúlt világháború még mindig mártírokat kíván. Újra hősi halottakról kell megemlékeznünk, hősi halottakról, akik szintén a németek áldozatai. Áldozatai az orvul elhelyezett német aknáknak, az aljas gyilkoló eszközöknek, amelyek a béke időszakában is újabb áldozatokat követelnek.

A Hajdú vármegyében szolgálatot teljesítő aknarobbantó szakasz parancsnoka P. Jósa Imre alhadnagy és négy beosztottja, Vékony László őrmester, Tóth Gábor tizedes, Tacsai Miklós őrvezető és Szécsi Dénes honvéd, tegnap délelőtt Hajdúsámsonban aknaszedés közben, a felszedett lőszer hatástalanítása közben halálos szerencsétlenség áldozatai lettek. Mind az öt tartalékos honvéd bizakodó reménységgel várta közeli leszerelését, amikor utolérte őket a német átok. Több mint 65 000 különféle lőszer szedtek már össze, több mint 65 000 alkalommal kockáztatták életüket.

A demokratikus Magyar Honvédség hősi halottként tiszteli öt halott bajtársát s példamutatásukat mindenkor kegyelettel, fogja lelkében megőrizni.” – írta a korabeli újság.

A megye székhelyen megjelenő napilap szintén méltó módon emlékezett meg az elhunyt aknakutatókról, csak egy kicsit részletesebben, érzelmesebben szentelt teret a hősi mítosz érdekében.

„Elmúlt a háború Pihennek a fegyverek! Mégis hősi halottakat, a munka, az önfeláldozás, a haza újjáépítésének hőseit gyászolja az új,

demokratikus magyar honvédség. Gyászolja azokat a hősokeket, akik az elmúlt háborús események következtében a földeken és községekben elhagyott lőszerkeket, robbanóanyagokat szedték össze és hatástalanították életük percnkénti veszélyeztetésével azért, hogy az elmúlt háborús események gyászos utóhatásait teljesen eltüntessék, a vigyázatlanok életét, egészségét megvédjék és új területeket kapcsolhassanak bele a haza újjáépítésének, a termelésnek munkájába!

... Hősök voltak! Ismerték munkájuk veszélyes voltát. Tudták azt, hogy semmiféle óvrendszabály, semmiféle felszerelés nem tudja az esetleges szerencsétlenségtől megvédeni őket. Mégis vállalták a munkát, a veszélyt, hogy ez által embertársaikat védjék meg attól, amitől saját magukat - sajnos - megvédeni nem tudták.

Katonáink! Példátok és emlékeitek úgy a mi , mint annak a sok-sok ezer hajdúmegyei embernek, asszonynak a lelkében élni fog, akiket ti hősi, veszélyt ismerő életetekkel mentettétek meg a rájuk leselkedő szerencsétlenségtől, haláltól.

Gyászolunk benneteket! De egyben büszke öröm is tölti el lelkünket, mert a ti hősi, önfeláldozó munkátok és halálotok biztosított bennünket arról, hogy meg van, él a demokratikus magyar honvédségben, a magyar emberben az ősi, önfeláldozó kötelességteljesítés, a mi szegény, rombadöntött hazánk újjáépítésének egyetlen záloga!

Mert igazi újjáépítés nem csak a háború okozta romok eltakarítása, hanem mindazoknak a veszélyeknek elhárítása, melyek a háborús időkből maradtak itt. Honvédeink vállalják ezt a feladatot, mert tudták, hogy ezzel honfitársainknak életét teszik nyugalmasabbá s a termelés zavartalanságát segítik elő. Sajnos, hogy ezen a munkaterületen is drága emberéleteket kellett áldoznunk. Az újjáépítés hősi halottainak emléke legyen áldott és példaadásuk méltón sorakozzék az ország újjáépítőinek hősi galériájába.”

Azért tartottam ennyire fontosnak részletesen idézni a tudósításokból, mert ténylegesen tükrözi a szerkesztőség és a cikk írója fájdalmát, valamint a környező települések lakosságának gyászatát és mély fájdalmát. Akkor a közvetlen hozzátartozók és barátok fájdalmáról még nem is beszéltem!

Magyarországon, - hála az önfeláldozó aknakutatóknak és a mentesítésben szolgálatot teljesítő katonáknak – közel négy évig tartott az intenzív aknamentesítés. Ebben az időszakban több száz tüzserész és ötször ennyi polgári személy vesztette életét, illetve sebesült meg lőszer-és aknarobbanások következtében. Az 1950-es évekre zömmel már begyógyultak a háborús sebek, országunk településeinek többségében eltűntek az aknák, a robbanó anyagok és a törmelékek. S mindez elsősorban a hősiességgel dolgozó aknakutató és tüzserész katonáknak köszönhető.

Szemelvények a szakaszparancsnok életéből



P Jósa Imre tartalékos alhadnagy 1919. október 25-én született Debrecenben. Édesanyja neve: Morvay Matild. Elemi iskoláit szülővárosában végezte 1926-1930 között a Fűvészkerti Általánosban. Középiskolai tanulmányait 1930-1938. között végezte a helyi Fazekas Mihály Gimnáziumban. Sőt a felsőfokú képesítést is otthon szerezte meg. Ugyanis 1938-1943 között a Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem Jogi-és

Államtudományi karon folytatta tanulmányait. Szigorlat előtt állt, amikor katonai szolgálatra be kellett vonulnia.

Katonai szolgálatai

1943. november 15-től Győrben szolgált a Teleki Laktanyában, ahol elvégezte a Műszaki Központi Iskola tartalékos tisztképző iskolát. A 2. század állományába volt beosztva, a végén karpaszományos szakaszvezető lett. 1944. nyarán frontszolgálatot teljesített Brjanszk- Pripet- Pinszki mocsarak környékén mint karpaszományos őrmester. Valamikor 1944. őszén kerülhetett csak haza a frontról.

Dokumentumok a hagyatékából

Kérésemre, a család rendelkezésemre bocsátott néhány iratot – publikálás céljából – P Jósa Imre alhadnagy hagyatékából. Ezt most közre adom. Az egyiket a magyar Államrendőrség főkapitánysága, Debrecen bocsátotta ki.

I G A Z O L V Á N Y

A városi rendőrkapitányság kiküldte P Jósa Imre forgalmi adóhivatal tisztviselő, II. osztályú tiszt, Debrecen, Andrásy út 23. szám alatti lakos. nevezett rendőri közeg mint a debreceni Pénzügyi Igazgatóság kiküldöttje a Lisztcsempészet megakadályozása, és ezzel kapcsolatos ellenőrzés biztosítása végett Debrecen és Hajdú vármegye területén rendőri hatáskörrel bír, s ebben aminőségben senki által nem akadályozható.

Debrecen, 1945. február 15-én

körbélyegző

rendőrkapitány

Az igazolvány magyarul és oroszul van írva, alul az ötágú csillaggal ellátott orosz pecsét is látható.

A következő okmány:

I G A Z O L V Á N Y

P. Jósa Imre forgalmi adóhivatal II. osztályú tiszt. A Forgalmi adóhivatalnál állandó szolgálatot teljesít és munkahelyére naponta bejár.

Debrecen, 1945. június 11.

körbélyegző

hivatalvezető aláírása

Magyar és orosz nyelven íródott.

A harmadik dokumentum egy határozat – melyet eredetben adok közre – bizonyítja az aknarobbanás és hősi haláluk pontos időpontját. 1945. július 30. A

fejlécben a Debreceni II. számú honvéd Igazolóbizottság fejbélyegzője szerepel, alul pedig a Debreceni 63. honvéd kiegészítő parancsnokság igazolóbizottság körbélyegzője hitelesíti az aláírásokat.

Ez úton is megköszönöm dr. Jósa István nyugalmazott tanár Úrnak – tartalékos hadnagy – hogy a birtokában lévő, nagybátyjától örökölt becses családi iratokat a rendelkezésemre bocsátotta. Így lehetőség teremtődött arra, hogy a feledés homályából kiemelve örök emléket állítsunk azoknak a katonáknak, akik békeidőben áldozták életüket a haza szolgálatában.

Felhasznált irodalom:

- Az újjáépítés hősi halottai. (Kelet-magyarországi Napló) XXII. évfolyam 142. szám, 1945. július 31. kedd;
- Hősihalottak. Néplap (Debrecen) 1945. július 31. száma
- P Jósa Imre részére kiállított 2 darab Igazolvány és 1 darab Határozat hősi haláláról.

Melléklet: határozat